

Історія з поглядом до майбутнього

Кінець 1989 року в країнах Центральної Європи, серед них і в Чехословаччині, був бурхливий. Суспільно-політичні зміни не могли не віддзеркалитися і в культурно-національному житті української національної меншини в цих країнах. Інтереси русинів-українців в Чехословаччині тоді представляв Культурний союз українських трудящих (КСУТ). Хоч керівництво Центрального комітету КСУТ до певної міри розуміло складність суспільного розвитку, а таким чином і становища русинів-українців, їхнє розуміння і надалі залишалося в площині партійної слухняності та старих «виходжених» колій. Внутрішня напруга в КСУТі, виникнення різних ініціативних груп вели до скликання позачергового засідання ЦК КСУТ, яке відбулося 6 грудня 1989 року. Після обрання нової Президії ЦК КСУТ було прийнято декілька важливих рішень, найважливішим з яких було скликання позачергової конференції КСУТ на 19-20 січня 1990 року.

Серед українсько-руської громадськості переважали очікування, що позачергова конференція якщо й не вирішить, то хоча б відкриє основні питання, які торкалися їх культурно-національного життя. Участь була висока – адже із 450 запрошених делегатів у конференції взяло участь 342. Було прийнято рішення, що Культурний союз українських трудящих трансформувється на Союз русинів-українців Чехо-Словаччини, а позачергова конференція КСУТ стає установчим з'їздом СРУЧС. З'їзд схвалив три засадничі документи: Програмне проголошення з'їзду, Меморандум русинів-українців Чехо-Словаччини Федеральним зборам ЧССР, Словацькій Національній Раді та Уряду ССР і Статут Ради СРУСР. В Меморандумі було викладено 11 принципіальних вимог, з яких декотрі є актуальними дотепер.

Цих 35 років, якими пройшла наша організація, були дуже складними. Якщо в часі її виникнення у ній працювали десятки професійних культурно-освітніх працівників, ре-

дакторів, адміністративних працівників, то зараз вся робота спочиває переважно на плечах декількох ентузіастів. А роботи не стало набагато менше. Адже Союз так, як і на зламі 80-90-их років організує всі найбільші культурні акції, видає газету *Нове життя* і дитячий часопис *Веселка*, який доти видавало молодіжне видавництво *Смена*. З центральних культурних акцій припинив своє існування лише Фестиваль вокально-інструментальних груп *На крилах мелодій* у Стаціні та декотрі районні свята культури, але замість них виник Фестиваль духовної пісні в Сніні, який існує дотепер, огляд з художнього читання жінок *Струни серця Ірини Невіцької*, який після 30 років існування було об'єднано з Фестивалем драми і художнього слова ім. О. Духновича, в дев'яностих роках минулого століття декілька років в Гуменному організувався фестиваль *Роді наш красний*, в попередніх двох десятиліттях виникла пересувна програма *Не забудь свою колиску*, огляд співаків народних пісень *Маковицька струна* було з Бардієва поширено і до Пряшева, в Пряшеві у 2014 році було відкрито Словацько-український культурний, а згодом й інформаційний центр, де проводяться такі програми, як *Незнайомі знайомі*, *Наша дума – наша пісня*, різні художні виставки та багато інших цікавих програм та зустрічей.

Ця установа культури виникла на підставі пропозиції Міжурядової словацько-української комісії в справах науки, культури та національних меншин в другій половині дев'яностих років минулого століття. За її реалізацію взявся Союз русинів-українців СР і довів її до успішного кінця. На жаль, з боку державних установ обох заінтересованих країн інтерес до цієї установи закінчився і забезпечення ходу залишилося на плечах СРУСР.

Наперекір цьому Словацько-український культурний та інформаційний центр у Пряшеві поступово став потужним осередком культури не лише міста Пряшева, але й місцем ініціатив в розвитку культурних

взаємин двох сусідніх країн. Ще до воєнного конфлікту на сході України в ньому проводився ряд інтересних спільних міжнародних акцій. Тому цілком природно, на самому початку російської агресії, що викликала масову міграцію українського населення за кордон, тут було відкрито Координаційний центр допомоги біженцям. Діяльність на ділянці культури, яка проводиться в будинку Центру на вулиці Янка Бородача, 5 в Пряшеві, разом з юридичними та психологічними послугами, мовними курсами, організацією матеріальної допомоги та рядом інших акцій сприяла згуртуванню людей, які прибули з України, дала їм почуття домівки, кусочка батьківщини далеко за її межами.

Після 35 років існування Союзу русинів-українців Словацької Республіки можна сміливо заявити, що наперекір всім перешкодам, свою історичну місію він виконав. Його подальшу долю буде вирішувати 9-ий з'їзд СРУСР у 2026 році. Нинішні суспільно-політичні умови та внутрішня ситуація Союзу, яка полягає в хронічній нестачі фінансових ресурсів, браку молодих кадрів для організаційної роботи, критична ситуація на ділянці національного шкільництва, неохота політичних структур до проведення принципіальних змін в правах національних меншин, де йдеться передусім про закон про національну меншину, буде вимагати детальний аналіз і прийняття рішень, які будуть відповідати сучасним умовам і потребам нашого населення. В цьому спочиває відповідальність кожного члена нашої організації, але й кожного з тих людей, які в собі зберігають ще хоч би якусь частку національної свідомості та відповідальності за нинішній стан і майбутнє нашої національності.

На порозі 2025 року хочеться побажати всім читачам газети *Нове життя*, всім членам та симпатикам Союзу русинів-українців Словаччини, щастя, здоров'я та Божого благословення.

-пб-

Мачанка не проста, а справжня рокитівська!

Напередодні різдвяних та новорічних свят музейники вже традиційно прикрашають ялинку, яка в приміщеннях головної експозиції СНМ – Музею української культури у Свиднику наводить благовісну атмосферу і радує своїм незвичайним оздобленням наших відвідувачів.

Підводячи підсумки проведеної роботи за рік минулий та аналізуючи активності музею, у неформальному доокружжі надалі з радістю проводимо зустрічі з цікавими людьми, друзями музею. Цього разу запрошення директора Ярослава Джоганика прийняла і завітала до музею Марія Гостиняк, дружина відомого українського поета Словаччини Степана Гостиняка. Завітала, так би мовити, не з порожніми руками, а з рокитівською мачанкою, варити яку навчилася від

мами поета і яку до цього часу готують на Різдво в їх родині. Кухарський майстер-клас від пані Марії, рецептура мачанки здивувала смакотою і незвичайним вмістом інгредієнтів. Відкриваємо тасмницю рокитівської мачанки і для вас, а саме, окрім традиційних, до її складу йде рис і молоті гриби. Несподівано для багатьох з нас, але неймовірно апетитно!

Рекомендуємо спробувати приготувати. Здається, що стільки всього знаємо з нашої культури, звичаїв, традицій, але ця ниточка в давнє минуле нас ненароком завжди приведе до нового його пізнання.

Щиро дякуємо пані Марії Гостиняк за захоплюючий стародавній рецепт з кухні наших предків і надіємось на подальші зустрічі в просторах СНМ – Музею української культури у Свиднику.

Людмила РАЖИНА,
СНМ – МУК.

З Новим роком!

У Новому 2025 році читачам бажає
міцного здоров'я, щастя і добра

редакція газети
«Нове життя»

Любовнянський замок став декорацією до казки

24 грудня 2024 року телеглядачі мали можливість побачити прем'єру різдвяної казки «Сагоvné jablko» («Чарівне яблуко») виробництва Словацького телебачення і радіо. Її знімали в кількох привабливих місцях Словаччини. Однак більшість сцен було знято в Любовнянському замку в Старій Любовні.

«Чарівне яблуко» розповідає історію кохання принца Альберта та Ганки, доньки могутньої, але праведної жриці (kňazka) Зори, яка живе з родиною в усамітненні та захована від очей темної Моріани. Однак Ганка прагне дослідити вільний світ, тому таємно йде з дому до королівства короля Ладіслава, де допомагає людям своїми цілительськими здібностями. Вона також зачарує молодого принца, який, за умовами короля, незабаром має одружитися. Жриця Моріана хоче використати це на свою користь, спочатку за допомогою своїх заклинань перешкоджаючи коханням двох молодих людей, а потім намагаючись силоміць поєднати принца зі своєю підступною донькою Далією. Вона бачить у цьому шанс взяти під свій контроль королівство та його народ.

«Для Любовнянського музею і нашого замку велика честь, що він став підходящою локацією для зйомок. Власне, більшість сцен було знято саме тут, і це цілком закономірно, адже це унікальна місцевість у всій Центральній Європі, де село у вигляді музею під відкритим небом (скансен) розташоване безпосередньо під

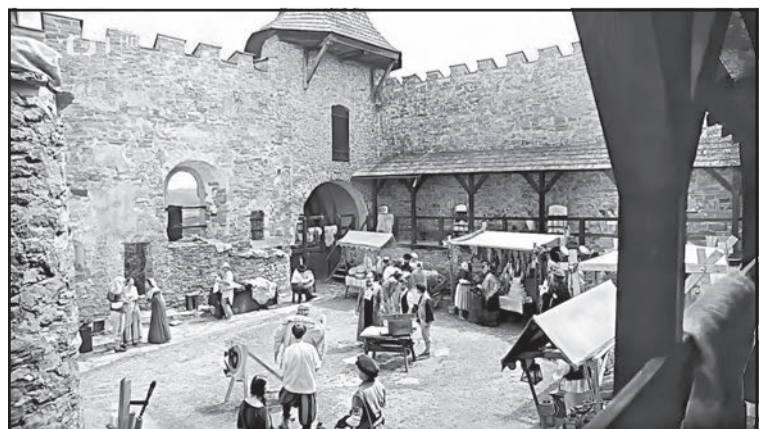
замком, і це створює ідеальні можливості для режисерів», – розповів про запис «Чарівного яблука» Далібор Микулик, директор Любовнянського музею.

Одна з сцен була знята також в дерев'яній церкві Св. архістратига Михаїла з Матисової (1833), яка є найціннішим експонатом скансену. В Матисовій проживали русини-українці і за вірою вони належали до церкви східного обряду. Словацький вчений Я. М. Корабинський в списку сіл Угорщини (1786) зазначає, що в селі проживають лише руснаки і на рік випуску довідника були православні. Станом на 1880 рік в Матисовій проживали 670 жителів, 639 русинів, 24 немовлят, 5 німців, 2 словаки. (Прим. редакції).

У головних ролях нової різдвяної казки режисера Якуба Махали глядачі побачили кілька знайомих облич. Вікторія Юрштова зіграла роль Ганки, Зузана Каноч – її матір, жрицю Зору, а Анна Яворкова – бабусю. Чеський актор Адам Йоура зіграв роль принца Альберта, а Мартін Мнягончак – короля Ладіслава. Жрицю Моріану грає Крістіна Турянова, а її дочку Далю – Леона Скленичкова.

У масовці також знялися діти з Початкової художньої школи ім. Яна Мелковича в Старій Любовні та герої оригінальних замкових казок, які Любовнянський музей вже регулярно включає до своєї програми літнього сезону.

Даша ЄЛЕНЬВА,
ПСК, Пряшів.

Андрію Баленчинові – 90

24 грудня 2024 року відзначив своє 90-річчя педагог, громадський діяч Андрій Баленчин. Наш ювіляр належить до тої генерації, яка формувала національно-культурне життя русинів-українців, допомагала підносити на високий рівень національне шкільництво і національну культуру. Завдяки діяльності цієї генерації українську національну меншину вважали пропорційно до своєї кількості найбільш освіченою в республіці. На жаль, сучасній генерації не вдалося зберегти ці набутки наших попередників, і через діяльність різних відцентрових сил і антинародної діяльності окремих груп русини-українці поступово втрачають те, що досягли наші попередники.

Андрій Баленчин народився 24 грудня 1934 року в Біловезі на Бардіївщині. Закінчив спочатку Педагогічну школу в Пряшеві (1954), а пізніше продовжив навчання на Природознавчому факультеті Вищої педагогічної школи в Братиславі (1958). Викладає математику і фізику в Пряшівській українській середній школі

чались успіхом. На той час в окремих окружних центрах і містах вже діяли середні загальноосвітні школи, включно Старої Любовні. До них поступово примикали українські паралельні класи в середніх фахових школах, зокрема, в Меджилабірцях, Снині, Гуменному, Свиднику, Бардіїві, Пряшеві. Це дало можливість вихідцям з русько-українських сіл здобути середню та фахову освіту.

В 1968 році Андрій Баленчин стає директором Пряшівської готельної академії, де також було

відкрито українські класи. Поруч з українською мовою на українській мові проходили уроки історії та суспільствознавства. Як зазначає колишній вчитель згаданої школи Михайло Шкурла, ні одна шкільна подія не проходила без українського художнього слова чи української пісні. Кілька виборчих періодів Андрій Баленчин працював в органах і організаціях КСУТ. Поезія його

уваги не проходить ні одна з культурних, які організує Союз русинів-українців СР в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві.

До дальших літ бажаємо Андрію Баленчинові міцного здоров'я.

На многая і благая літа!

Редакція.

▲ Андрій Баленчин з сином Андрієм на різдвяній виставці художньої творчості в Словацько-українському культурно-інформаційному центрі в Пряшеві (4.12.2024 р.).

(1958 – 1963). В 1963 році Андрій Баленчин стає інспектором для середніх фахових шкіл Східнословачького КНК в Кошицях (1963 – 1967). Разом з інспектором Михайлом Голендю доклав багато зусиль, щоб у школах паралельно з словацькими існували й українські класи. Ці їх намагання увін-

Союз русинів-українців Словацької Республіки (СРУСР) виник у Пряшеві 20 січня 1990 року на 12-ій конференції Культурного союзу українських трудящих (КСУТ), делегати якої проголосили її 1-м з'їздом СРУСР. На час проведення з'їзду, т. є до 31.12. 1992 р., існувала ЧСФР, тому така назва наводилась в усіх в основоположних документах Союзу. СРУСР є прямим продовжувачем кращих громадсько-культурних і національних традицій та діяльності Культурного союзу українських трудящих (КСУТ).

Щоб розкрити атмосферу, в якій проходить з'їзд, пригадаймо слова тодішнього голови Центрального комітету КСУТ Федора Ковача. Він, між іншим, сказав: «Ми є свідками і учасниками доби, коли командно-адміністративна політична система швидкими темпами розпадається, а на її місце приходить нова система, репрезентована різними політичними платформами.

У такій внутрішній політичній атмосфері сходимося і ми, делегати, на наш позачерговий з'їзд.

На нашу долю, дорогі делегати, випала нелегка робота: чесно і відповідально посудити й оцінити діяльність Культурного союзу українських трудящих та стан розвитку нашого національного життя за останні кілька десятиріччів і прийняти такі рішення, які забезпечу-

вали б місце нашого народу в новій політичній системі республіки.

Сучасний історичний момент зобов'язує нас, у згоді з думаннями і почуваннями переважної більшості населення, незалежно від того, чи хтось з нас почуває себе русином чи українцем, незалежно від віросповідання і партійної приналежності, прийняти такі рішення, які забезпечать йому дальший всебічний демократичний, соціально-економічний, політичний і культурний розвиток.

Доповідач закликав делегатів «прийняти правдиві і реальні, справедливі і чесні рішення, оцінити дотепер зроблене, обговорити і ухвалити основні документи, які для делегатів з'їзду підготувала Президія ЦК КСУТ та її робочі комісії».

Особливий акцент Ф. Ковач поставив на відповідальності делегатів перед тими людьми, які їм дали мандат, дали довіря і право говорити за них і вирішувати наші спільні національні проблеми. «Відповідальність кожного з нас сьогодні потрібна більше, ніж будь-коли перед тим».

19.11.2024 р. в м. Кошиці відбулась «Зустріч з піснею і словом» – бесіда зі знаним українським письменником Словачини, автором малої прози, повістей та романів, Юліусом Паньком. Вступним словом до присутніх звернулася організаторка бесіди Людмила Гар'янська – голова Регіональної ради русинів-українців Словацької Республіки в м. Кошиці. Зустріч модерувала викладач української мови та літератури, доцент Марина Бабенко, яка на початку зустрічі анонсувала коротку біографічну довідку про письменника Юліуса Панька, який є членом Спілки українських письменників Словачини та НСПУ, Лауреатом Премії імені

▲ Загальна світлина учасників бесіди.

Незабутня «Зустріч з піснею і словом» в Кошицях

І. Франка Літературного фонду Словачини (Братислава, 2014, 2016, 2020), в 2020 р. отримав нагороду у V Міжнародному літературному конкурсі «Крилатий Лев», який проходить у Львові

за сатиричну повість «Я, Михась». Продовженням зустрічі була цікава розповідь письменника про свій життєвий шлях та початок літературної творчості, центральною темою, лей-

цими днями виходить друком новий роман Юліуса Панька «Кам'яний Потік», в якому автор торкається і теми російсько-української війни. На зустрічі виступила також і дружина письменни-

▲ Вступним словом до присутніх звернулася організаторка бесіди Людмила Гар'янська, (вправо) Марина Бабенко, Юліус Панько.

тмовим якої є життя русинів-українців Східної Словачини, земляків письменника, їхні повсякденні радощі й турботи, історії їхніх поколінь. Присутні були ознайомлені з чималим творчим доробком письменника, до якого ввійшли: збірки оповідань «На гори, на ліси, на скелі»: Оповідання. Свидник, 1990; Курортні тести. Свидник, 1999; «(Не)обмежені можливості»: Свидник, 2003; Повісті: «Левашка»: Повість. Свидник, 2006; «Альбом». Пряшів, 2011; «Вимріяна подорож». Пряшів, 2014; «Карби кам'янистого поля»: Повість літ, що минають. Пряшів, 2016; «Повний мішок правди»: Повість. Ужгород, 2018; «Я – Михась»: Сатир. повість. Дрогобич, 2020; Пряшів, 2021.

Марина Бабенко наголосила, що

ка, яка допомагає йому в літературній творчості. Музичним гостем зустрічі була чоловіча співацька група «ПОЛЯНА» – художній керівник Ярослав Дирга. У чудовому виконанні групи звучали прекрасні народні пісні, які разом підсвічували і гості вечора. На кінець зустрічі ведуча побажала шановному автору натхнення на подальшу творчу працю і нові сюжети. Гості дякували Юліусу Панькові, співацькій групі «ПОЛЯНА», організаторам, ведучій довгими оплесками за цікаві розповіді, прекрасні пісні, емоції... Після закінчення зустрічі присутні могли придбати книги письменника з автографом на добру згадку. Зустріч з письменником залишила незабутні враження!

і. м.

Подяка

Дякуємо читачам газети «Нове життя» за вітання з нагоди Різдва Христового і Нового року!

Дякуємо нашим прихильникам і друзям в Словащині і за межами нашої країни за моральну підтримку і підбадьорення!

Редакція

Минає 35 років з дня заснування Союзу русинів-українців Словацької Республіки

У Програмному проголошенні особливо акцентувалось на тому, щоб зміни соціально-економічного розвитку у тих областях, в яких проживають русини-українці, здійснювались у відвертому демократичному діалозі за участі представників русинів-українців, щоб не доходило до дальших деформацій та негативних економічних і соціальних явищ. Тут же сказано, що організація за допомогою державних виконавчих органів, державних культурно-освітніх установ буде підвищувати культурний рівень населення в змішаних областях. Крім того, акцент було поставлено на тому, що організація буде створювати умови для співпраці з православною та греко-католицькою церквами в дусі взаємної толерантності та християнської любові з метою використання церковних традицій нашого краю для підвищення національної свідомості населення.

Не меншу увагу звернено на діяльність гуртків народної художньої самодіяльності. «Організуванням гуртків НХС різних жанрів буде між населенням змішаних

областей, зокрема між русинсько-українським населенням, розвивати любов до рідної пісні, традиційних обрядових звичаїв, обрядових танців, народної словесності й літератури, а також до всіх жанрів модерного мистецтва».

В заключній частині акцентується, що організація буде підтримувати і розвивати стосунки з українськими організаціями цілого світу.

Основні завдання, схвалені з'їздом, організації вдалось реалізувати. Проте частина завдань об'єктивно не могла бути реалізована через те, що держава припинила фінансувати громадські національно-культурні організації, зокрема, і СРУСР, а організовані Союзом традиційні акції і фестивалі реалізуються за сприяння Фонду підтримки культури національних меншин, де нема запоруки, що той чи інший проект буде і справді реалізовано, бо все зумовлено рішенням Фонду.

На цьому місці додаємо, що 2-й з'їзд СРУСР відбувся у Пряшеві 16-17. 12. 1994 р., 3-й – 27.2.1999 р., 4-й – 18.12.2004 р., 5-й –

24.1.2009 р., 6-й – 26.1.2013 р., 7-й – 21.1.2016 р., 8-й – 2.7. 2022 р.

Всі з'їзди однозначно заявили, що русини-українці Словацької Республіки – це єдина і неподільна спільнота і такою є і їх культура. Таке прямування організації затвердив і останній 8-ий з'їзд Союзу русинів-українців СР.

Голови Центральної ради СРУСР – Микола Гиряк (1990-1991), Віктор Коваль (1991 – 1994), Павло Богдан (1994 – 1999), Іван Лаба (1999 – 2009), Петро Сокол (2009 – 2018). Після реєстрації Петра Сокола в 2018 році за рішенням Центральної ради СРУСР повноваження голови перейшли на заступника голови Павла Богдана, який став статутним представником організації. 8-ий з'їзд головою ЦР СРУСР обрав Павла Богдана.

Основна членська база СРУСР зосереджена в первинних і міських організаціях СРУСР переважно в Пряшівському краї. Останнім часом зростає кількість індивідуального членства в організації.

Паралельно з Центральною радою Союзу діють регіональні ради СРУСР в п'яти окружних центрах – Бардіїві, Гуменному, Кошицях, Пряшеві, Свиднику і Старій Любовні. В цих округах і досі проживає основна частина русинів-українців Словачини.

Мирослав ІЛЮК.

Ювілей Єви Олеар

Цими днями відзначає свій життєвий ювілей скромна, але дуже мила, талановита і працьовита жінка, невтомна трудівниця на ниві української культури і літератури Словаччини Єва Олеар.

Єва Олеар народилася 4 січня 1945 року в словацькому селі Фулянка, що неподалік від Пряшева, в родині учителя, родом із села Розтоки поблизу Свидника. 1950 року родина переїхала до Пряшева, де Єва через рік почала відвідувати початкову школу з українською мовою навчання, якою блискуче користується донині. Пише нею художні твори.

До речі, ще в період її народження такі села навколо Пряшева, як Фулянка, Городиско (оф. Градіско), Хмельов, Трнков (колиш Кокіня), Округна (колиш Керештвей) були руськими, греко-католицькими селами і молились «по-нашому, по-руськи». Церковні обряди відбувались у них церковнослов'янською мовою, про що свідчать старожилі і кам'яні таблиці на цвинтарях. Сьогодні вже в декотрих селах нема церкви, але стоїть костел (костелик). Де ще є церкви, там зберігся і східний, візантійський обряд, проте богослужіння проходять словацькою мовою. Названі села, як і інші села Пряшівщини, або окремі люди, будучи розпоршеними в інших селах по Словаччині, забули мову своїх предків, словакізувались.

Такою, на щастя, Єва Олеар не стала, хоч після закінчення середньої економічної школи працювала на різних посадах референтки в словацьких установах та на фабриці. Гадаю, що саме милозвучна українська мова, сильно національне почуття родини привело її на роботу до апарату в ЦК КСМТ та ЦК СРУСР, де працює донині. Завдяки їй багатосторонній національно-культурній діяльності в організаціях СРУСР наша культура ще живе. Завдяки їй намаганням і таланту збагачує нашу художню літературу словом і письмом. Адже вона була і є активною організаторкою різних культурних подій в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві і, що найбільше нас тішить, є те, що друкує свої художні твори на сторінках української преси.

Єва Олеар почала друкуватися ще під час навчання в Пряшівській середній економічній школі, де поруч з класами з словацькою мовою були і класи з українською мовою навчання. Але вагоме художнє слово сказала, коли опублікувала кілька оповідань у колективній збірці «Молоде вино» (1982). З того часу все частіше ми зустрічались з її творами на сторінках журналу «Дукля», правда, не так часто, як би нам бажалось, бо вона від самого початку була дуже вимоглива, прискіплива до художнього слова, образу, не поспішала йти з ним на публіку, довго виношувала зміст, будову твору, поки вирішила надрукувати твори, як, наприклад, «Сон діда Кулька», «Жіночий світ», «Хтось стоїть за дверима» та інші.

Тому не дивно, що аж 2007

року виходить її перша самостійна збірка оповідань «Піаніссімо». В центрі уваги її оповідань жінки різного віку, різних настроїв, бажань і мрій, їх страх, побоювання, щоб не

залишилися самі без родини, страх, щоб не залишились самотні. В деяких її творах переважають романтичні настрої, в інших – сентиментальні, а в деяких переважає якась ностальгія, аж розчарування, але все з мірою.

Позитивно оцінюємо, що на малому просторі твору вона зуміла розкрити і переконливо зобразити настрій тої або іншої жінки. В такому випадку читач повірить, що це реальні жінки, «взяті прямо з вулиці». До найкращих оповідань можна зарахувати такі: «Жіночий світ», «Хтось стоїть за дверима», «Піаніссімо», «Дорога в село» та інші. Характерною рисою її оповідань є, що вона вмє використовувати такі образи, художні деталі, за допомогою яких зображує стисло, коротко, колоритно та вдало важливі події без довгих, широких описів. В них найвиразніше виявилась художня зрілість авторки. Не дивно, що деякі її оповідання вийшли й словацькою мовою.

Наступна збірка «Акорди дня» (2014) вийшла друком аж через сім років. Складає її 15 оповідань та новел. За той час в житті авторки та в нашому суспільстві відбулось чимало змін і не завжди на користь добра і щастя жінки. Жінки, діти надалі домінують в її творах. Уже перше оповідання «Бумеранг» знайомить читача з проблемами самотньої жінки Світлани, яку залишив колись коханий Мартин, правда, не знаючи, що її залишив з дитиною, яку була сама змушена виховувати. Але трапилась «нагода», коли йшла з дочкою погратися в парк і кидати там бумеранг. І вони знов зустрілись в парку, як той бумеранг, який після закиду повертається назад до людини. В парк зайшли кожен із своєю дитиною, він з хлопчиком, вона з дівчиною. Діти зразу порозумілися, але як ця зустріч закінчилась, авторка не пише, читач повинен сам додумати, вирішити... Залишається нам подякувати Єві Олеар за її вклад в українську культуру і літературу Словаччини і побажати їй міцного здоров'я, творчого натхнення та нових книг.

На многая і благая літа!

М. РОМАН.

Різдво в Ублі

Не пройшло ні два місяці, а село Убля змінило свій вид. Всі прикраси пригадують свята зими... а снігу поки нема.

14.12.2024 відбулася програма для всіх ублян під назвою *Різдво*. Спочатку вийшла із свічками з колядою Фольклорна група *Ублянка* і за ними ввійшли в приміщення залу староста Йосиф Фейсак, духовні отці: православний Віктор Червеньяк, греко-католицький села

Убля Матуш Марчак, села Шмиговець Владислав Марчак, які разом із *Ублянкою* заспівали *Різдво Твоє, Христе Боже наш*. Депутат села Ю. Серей у коляді побажав всім всіх благ.

В програмі виступили діти дитсадка, учні ОШ Убля і *Ублянка*. На завершення програми староста подякував всім присутнім. Слово-вітання виголосив також владика Мгр. Мілан Хавтур, який похвалив ублян, що не див-

лячись на те, що належать до різних релігій, зійшлися і разом відсвяткували свята. Крім програми, учні Основної школи зробили різдвяну бурзу, а члени Первинної організації Об'єднання пенсіонерів Словаччини приготували для всіх різні доброти – ласощі.

Наступного дня Святий Миколай розвозив по селу всілякі подарунки і роздав їх дітям.

Фольклорна група *Ублянка* під час різдвяного вечора порадувала колядками греко-католицьких віруючих в селах Убля і Михайлів.

-МК-

Фото: Б. Дем'янова.

Чи високі пенсії в Словаччині?

Іноді існують різні думки щодо рівня пенсій у Словаччині. Однак факт залишається фактом: середня пенсія в Словаччині поступово зростає. Тільки за останній рік середня пенсія за віком зросла майже на 5% і вже перевищила 680 євро.

Детальні дані про середній розмір пенсій у Словаччині публікує Інститут соціального страхування. Вони показують, що якщо в жовтні минулого року середній розмір пенсії за віком становив 648 євро, то в десятому місяці цього року – вже майже 681 євро, що становить

зростання приблизно на 5%.

Цього року середня пенсія за віком зросла майже на 10 євро, оскільки в січні вона становила трохи менше 671 євро.

Зі статистики Інституту соціального страхування видно, що найвищі пенсії в Словаччині наразі отримують дострокові пенсіонери. Їх середня пенсія становить 739 євро, на що також впливають сприятливі умови, які були встановлені для цих пенсіонерів у попередньому періоді. Порівняно з минулим роком ця пенсія зросла майже на 7%.

Однак поступове збільшення

як розмірів пенсій, так і кількості одержувачів також сприяє зростанню навантаження на державну скарбницю. Загальні витрати на різні види пенсійних виплат у січні-жовтні цього року вже сягнули майже 10 мільярдів євро. За аналогічний період минулого року вони були на 1,5 млрд євро меншими.

Цього року люди похилого віку також отримують нову, повноцінну 13-ту пенсію вже за кілька днів. За новими правилами вони отримують її вперше. Якщо її розмір у 606,3 євро розділити на окремі місяці року, то кожен одержувач пенсії за віком отримає приблизно на 50 євро більшу пенсію.

Дж.: Sociálna poisťovňa.

Національна Рада Словацької Республіки схвалила поправку до Закону про фінансування церков

Проект поправки до Закону про фінансову підтримку діяльності церков і релігійних общин пройшов голосування в Національній Раді Словацької Республіки. 96 депутатів проголосували за законопроект, троє депутатів проголосували проти і 35 утрималися.

Метою поправки є підвищення ступеня солідарності між церквами, сприяння прозорості фінансування та забезпечення кращої передбачуваності розміру внеску держави на користь церков і релігійних общин. Закон був підготовлений відповідно до Програмної заяви Уряду Словацької Республіки на 2023-2027 роки і вносить зміни в розрахунок державного внеску для церков.

З січня 2025 року розмір надбавки буде базуватися на темпах зростання мінімальної заробітної плати. Ця зміна відображає досвід застосування останніх років, коли чинна система виявилася недостатньою для покриття витрат на заробітну плату, особливо в не-

великих церквах, і важко передбачуваною.

З моменту прийняття початкового закону в 2019 році внесок держави на користь церков збільшився на 24%, але мінімальна заробітна плата за той самий період зросла на 44%. Поправка забезпечить зростання державних внесків відповідно до зростання мінімальної заробітної плати, що допоможе більш стабільному функціонуванню церков і релігійних общин. Очікується, що у 2025 році внесок збільшиться на 4,6 млн євро.

Поправка також запроваджує коригування фінансового механізму на основі кількості прихожан окремих церков за результатами перепису населення. Якщо кількість прихожан певної церкви збільшиться або зменшиться більш ніж на 10%, розмір внеску для цієї церкви також буде скоригований. Ця зміна покликана забезпечити більш справедливий розподіл державної підтримки.

Дж.: МК СР.

Визволення в періодиці

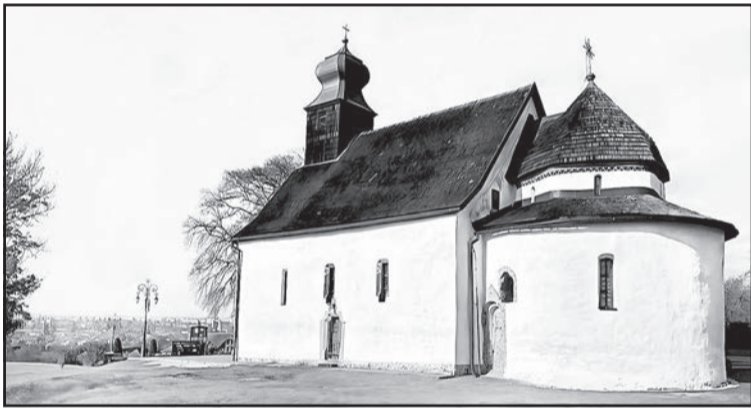
Журнал Інституту історії чсл. армії «Historie a vojenství» (Praha: Magnet-Press, 7.1984, 33(4), s. 53) розкриває причини, чому на певний час в ході Карпато-Дуклянської операції припинився поступ військ восени 1944 року і як проходило розформування військ 4-го Українського фронту. Ось уривок статті:

У долині потоку Капішовка, яка увійшла в історію визволення Чехословаччини Радянською армією як «Долина смерті», відбулися чи не найважчі бої за весь час Карпато-Дуклянської операції. Обидві сторони зазнали дуже великих втрат у живій силі та матеріальних засобах і втратили всі свої танки. До вечора 27 жовтня 1944 р. радянські війська просуналися на 6 км. На північній околиці населеного пункту Капішова їх просування було зупинено. Подальший наступ на цій ділянці і в цей час був неможливий. У ті жовтневі дні значні зміни відбулися і в Словаччині. 27 жовтня фашистська армія зайняла центр СНП – Банську Бистрицю.

Повстанці відступили в гори. Словацьке національне повстання втратило суцільну звільнену територію і перейшло до партизанської війни. Необхідність у Карпато-Дуклянській операції відпала, і маршал Конев її припинив. 38-ма армія перейшла до тимчасової оборони на лінії Глойце – Цеханя – Свидничка – Капішова – Доброслава – Коревці – північніше і північно-східніше Нижнього Комарника.

Цей факт не означав, що бойові дії закінчилися. 38-ма армія і 1-й чехословацький армійський корпус на території СРСР воювали з більшою, іноді меншою інтенсивністю ще цілий місяць, перш ніж вийшли до річки Ондава. Однак це сталося вже в рамках наступної, Східнословачької операції військ 4-го Українського фронту. Наприкінці жовтня завершилися і наступально-визвольні бої військ на карпатсько-ужгородському напрямку. Це означало, що Східнокарпатська операція також завершилася. Слід також підкреслити, що 1-а гвардійська армія після визволення Калинова вглиб Словаччини не просувався, і лінія фронту в її зоні надовго стабілізувалася. Після визволення Закарпатської України на територію Словаччини почала входити 18-а армія, а 17-й гвардійський стрілецький корпус вийшов у низину і на річці Тиса з'єднався з військами 2-го Українського фронту. У складі 4-го Українського фронту були створені хороші умови для подальшого визволення Словаччини.

Переклад з чеської: -мі-

В Ужгороді оцифрували унікальні фрески Горянської ротонди

Двоє братів з Ужгорода зініціювали проєкт із оцифрування унікальних фресок Горянської ротонди.

Зараз віртуальну екскурсію пам'яткою національного значення може здійснити будь-хто, відвідавши інтернет-сайт. Пам'ятка архітектури національного значення Горянська ротонда розташована в Ужгороді у мікрорайоні Горяни. Італійське слово «ротонда» перекладається як «кругла» і дає назву такому типу церков.

«Пам'ятка дуже важлива, оскільки не так багато в Україні збережено пам'яток такого часу. За значимістю – це третя пам'ятка, можливо, після Софії Київської і Кирилівської церкви в Києві, де є давні розписи», – розповів мистецтвознавець Михайло Сирохман.

За словами Михайла Сирохмана, унікальні фрески храму протягом останнього століття досліджували мистецтвознави та історики.

«Михайло Приймич проаналізувавши фрески, дійшов висновку, що стінопис у ротонді датований 13 – 14 століттям. А побудована прямокутна нава – там малювання скоріше всього 15 століття, або 14-те століття. Там є різні версії, всі не переповісти, але ось такі часові рамки можна виставити», – каже мистецтвознавець.

Кілька років тому пам'яткою зацікавилися брати Леонід та Іван Ільки. Вони захопилися ідеєю оцифрувати (digitalizovat) унікальні фрески й для цього написали грант.

«Концептуально проєкт розроблявся декілька років. Ми 2-3 роки думали над ідеєю, пробували технології, робили помилки, міняли технології, робили інженерні рішення. А потім змогли предметно і не по-аматорськи підійти, коли змогли отримати грант від УКФ», – розповів комунікаційний менеджер проєкту Леонід Ілько.

За словами Леоніда Ілька, Український культурний фонд виділив майже 20 тисяч євро на реалізацію проєкту. Угоду підписали у червні, завершується вона 11 листопада. За цей час Леонід та Іван провели необхідні дослідження і 26 жовтня презентували оцифровану версію фресок і самої ротонди.

«Ми використовували дуже складні передові технології. Перш за все, ми можемо говорити про лазерне сканування і про фотограмметрію. У нас була ціла машина апаратури, яку ми постійно мали возити туди-сюди. Це був дуже працевиткий процес це все відзняти. Це досить складна архітектурна форма і треба було, розуміючи який фінальний резуль-

Сторінки минулого (121)

ВИШНЯ ЯБЛІНКА – VYŠNÁ JABLONKA (окр. Гуменне)

Jablunka (1436), Wisna Jablunka (1773), Wiśni Jablonka (1802), Vyšná Jablonka (1920); по-мадярськи Felsőjablonka, Felsőalmád.

Стат.: 1787 – 85 буд., 625 жит., 1828 – 91 буд., 678 жит., 1869 – 374, 1880 – 457 жит., 7 мад., 12 нім., 432 рус., 6 немовл., 418 гр.-кат., 39 юд., 1890 – 502 жит., 6 слов., 31 мад., 465 рус., 7 р.-кат., 470 гр.-кат., 25 юд., 1900 – 559 жит., 5 слов., 2 мад., 22 нім., 523 рус., 7 інш., 5 р.-кат., 532 гр.-кат., 22 юд., 1910 – 524 жит., 7 слов., 28 нім., 489 рус., 8 р.-кат., 487 гр.-кат., 29 юд., 1930 – 540 жит., 248 слов., 257 руської нац., 4 євр., 5 інш., 26 інозем., 33 р.-кат., 493 гр.-кат., 4 юд., 10 інш. І без віросп., 1950 – 379 жит., 47 слов., 337 руської нац., 15 р.-кат., 361 гр.-кат., 3 правосл., 1980 – 232 жит., 22 слов., 208 укр., 1991 – 122 жит., 36 слов., 55 рус., 22 укр., 2 р.-кат., 7 гр.-кат., 96 правосл., 2001 – 84 жит., 44 слов., 32 рус., 8 укр., 11 р.-кат., 18 гр.-кат., 54 правосл., 3 невт., 2011 – 65 жит., 22 слов., 36 рус., 3 укр., 1 пол., 6 р.-кат., 16 гр.-кат., 39 правосл., 4 невт., 2021 – 51 жит., 23 слов., 20 рус., 2 укр., 6 невт., 2 без віросп., 5 р.-кат., 6 гр.-кат., 32 правосл., 6 невт.

Пл. хот. 2483 га. Василь Латта в Атласі українських говорів Східної Словаччини (1991) зазначив народну назву села *Вішня Яблінка*.

Я. М. Корабинський у своєму лексиконі сіл Угорщини (1786) фіксує Яблінку – Нижню і Вишню, пише, що в них живуть руснаки і в обидвох селах віруючі православні (стор. 247).

Вперше згадується у документах 1436, потім у документі про маєтковий спір родини Другетів з 1543 р. Значну увагу Вишній Яблінці присвятив Ф. Уличний, який пише, що Вишню Яблінку заснував шолтис з поселенцями на волоському праві застави у 15 столітті на території, що належала знатній родині Другетів. У 16 і 17 ст. воно належало їм безперервно. Далі він зазначає, що православна церква могла бути збудована в селі ще в 16 столітті, але вона, безумовно, існувала в 17

столітті і пізніше. Перший документ про неї та про місцеве парафіяльне священика датується 1623 р. З середини 17 ст. тут працювали уніатські, а згодом греко-католицькі парафіяльні священики. У 17 – 18 ст. село належало родині Сірмаї, у 19 ст. – Меднянським.

У 1600 р. поселення налічувало чотирнадцять кріпацьких будинків і один-два будинки шолтисів. На зламі 16 – 17 ст. Вишня Яблінка була селом середнього розміру з руським (українським) населенням. В останній третині 16 ст. оподаткування волоських домогосподарств зменшилося. Ця тенденція ще більше посилювалася в першій половині 17 століття.

У 1557 році село мало 17 селянських дворів, 1715 р. – млин, 19 заселених і 11 незаселених будинків.

У поземельній книзі (урбарі) 1623 року зазначено, що в селі було два шолтиські домогосподарства. У церкві був православний парафіяльний священик, який також жив у селі. Ще у 1623 році тут господарювало до двадцяти волоських домогосподарств.

У 1657 році на фарському проживали чотири сім'ї, на двох шолтиських – сім сімей, а на п'ятнадцяти волоських поселеннях – двадцять сімей, тоді як земля на трьох поселеннях була занедбана. Нарешті, це були три сім'ї желярів.

Землевласники обшарували у Вишній Яблінці митницю і запровадили плату за проїзд, що задокументовано у 1690 році. У 1715 році тут було дев'ятнадцять, а в 1720 році – вісімнадцять кріпацьких дворів. У селі також був млин.

У 19 ст. багато селян емігрувало за океан. Селяни займалися землеробством, працювали у лісах, випалювали дерев'яне вугілля. 1892 р. село майже вигоріло. Під час Першої світової війни село потрапило у фронтону зону. 1915 р. від вибуху гарматного снаряда загинуло 11 пастухів. Під час Другої світової війни зруйновано 80% будинків, 15 людей загинуло від мін. Село визволене 29. 10. 1944 р. У 1949 р. заснували ЄСГА, 1956 побудували школу, у 60-х рр. будинок культури, ресторан, продуктовий магазин. У повоєнних роках із села відійшло багато молодих людей, які після

студії працюють на різних місцях. Це суттєвою мірою позначилося на обезлюдненні села.

У Вигорлатському музеї в Гуменному, в експозиції народної архітектури та житла, знаходиться млин з Вишньої Яблінки. Це двопрофільний зрубний об'єкт на прямокутному плані з шатровим дахом, що складається з млинарської кімнати та млина.

Канонічна візитація 1796 року зазначає, що цегляна церква свв. Апостолів Петра і Павла збудована парафіянами 1755 року, в яку вмістилося 500 осіб. Фара дерев'яна і знаходиться в задовільному стані. А далі наводиться, що священик володіє половиною села. У візитації 1814 року зазначається також, що місцева церква грецького обряду з моменту заснування.

Список парафіяльних священиків та адміністраторів: (1612 – 1612) Козьма, (1737 – 1750) Григорій Більов, (1741 – 1741) Йоан Більов, (1746 – 1750) Йоан Пихонський, (1778 – 1822) Михайл Белович, (1822 – 1836) Йоан Гамара, (1836 – 1844) Юрій Панкович, (1844 – 1845) Олександр Петрашович, (1845 – 1848) Йоан Тимко, (1848 – 1869) Йоан Жаткович (*1820), (1869 – 1903) Хрисант Годермарський, (1903 – 1913) Никон (Ігор) Годермарський, (1913 – 1919) Теодор Ладомерський, (1919 – 1923) Олексій Мартяк, (1923 – 1927) Стефан Іванчо, (1927 – 1928) Павло Спихак, (1928 – 1930) Ернест Сабол, (1931 – 1938) Юрій Парнагай, (1938 – 1938) Йосиф Молчані, (1939 – 1943) Миколай Молчані, (1947 – 1950) Йоан Юрко, (1968 – 1974) Йосиф Жаданський – замісник зі Светлиць, (1977 – 1981) Павло Ханат, ст. – замісник зі Светлиць, (1981 – 1987) Михал Майовський – замісник зі Светлиць, (1987 – 1990) Стефан Василік – замісник з Рокитова при Гуменному, (1990 – 1993) Франтішек Іванко – замісник зі Светлиць, (1993 – 2003) Йосиф Дуда – замісник зі Светлиць, (2003 – 2004) Йоан Руснак – замісник зі Светлиць. Список капеланів: (1814 – 1814) Андрій Белович, (1894 – 1896) Йоан Байцура (*1869).

В 2003 році в селі була побудована православна церква свв. Петра і Павла. Духовні потреби вірян забезпечує о. прот. мгр. Йоан Кость. У селі встановлено пам'ятний знак учасникам СНП, пам'ятник визволителям. Народився проф. Василь Скрип (1927-1991).

-мі-

тат має вийти, зрозуміти, як до цього підійти. Я думаю, це був один із перших складних моментів, коли ми мали розуміти як саме ми це маємо відзняти», – додає керівник і 3D-дизайнер проєкту Іван Ілько.

Роботи тривали майже чотири місяці. Відтак дослідники презентували сайт, де у вільному доступі є художні фотографії ротонди та фресок, 3D-моделі та віртуальні екскурсії.

«Були дві мети: популяризувати саму пам'ятку, а також забезпечити науковців і потенційних дослідників матеріалами для наукових досліджень. Ми зробили високо роздільну передачу фресок і по кольору, і по чіткості. Тобто тепер люди зі всього світу можуть використовувати наші напрацювання для того, щоб робити наукові проєкти і досліджувати фрески. Також це може бути підґрунтям для майбутнього проєкту реставрації», – сказав Леонід Ілько.

Михайло Сирохман зауважив, що подібного повного дослідження Горянської ротонди, як зараз, з таким повним розкриттям через цифрові технології, ще не було.

Горянська ротонда є чинним храмом Мукачівської греко-католицької єпархії. За словами настоятеля храму Богдана Савули, побачити фрески часто приїжджають туристи з-за кордону, зокрема із США та Австралії.

Mukachevo.net, 29.10.2024.

Скільки українців перебувають за кордоном?

Станом на грудень 2024 року за кордоном перебуває близько 7,7 мільйона українців. Переважна більшість з них – у країнах ЄС.

Про це повідомили в міністерстві закордонних справ України.

«За інформацією закордонних дипломатичних установ, наразі за кордоном перебувають близько 7,7 мільйона громадян України, з яких 5,3 мільйона або 69 відсотків – в державах-членах ЄС, у США – близько 880 тисяч, у Канаді – близько 408 тисяч, у Великій Британії – близько 200 тисяч громадян України», – йдеться у повідомленні.

Водночас, у відомства відсутні дані про кількість українців на території Росії, оскільки Україна не має з цією країною дипломатичних відносин.

За інформацією Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), біженцями вважаються майже 6,8 мільйона українців по всьому світу, з яких 6,2 перебувають у Європі.

ВООН уточнюють, що найбільше біженців перебуває у Німеччині та Росії – понад мільйон осіб, а також у Польщі – трохи менше мільйона. Також майже 3,7 мільйона українців вважаються внутрішньо переміщеними особами всередині країни.

Після початку повномасштабного російського вторгнення кількість населення в Україні впала з 42 мн до 35,8 мн людей.

3 української преси.

NOVE ŽYTĚ

KULT MINOR

sta.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 75. Šéfredaktor Miroslav Pjuck. Adresa redakcie: Janka Boroďača 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Náklad: 400 ks. Ročné predplatné 12,50 € Štvrťročné predplatné 3,125 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@sposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@splobo

НОВЕ ЖИТТЯ

Миротислав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пришів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просубу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.

Видає Союз русинів-українців СР.

Рік видання 75. Головний редактор Миротислав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пришів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просубу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.